RETTENS KENDELSE (Tredje Udvidede Afdeling)
24. januar 2002 *

I sag T-38/95 DEP,

Groupe Origny SA, Paris (Frankrig), ved avocat X. de Roux og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber, ved R. Lyal, som befuldmægtiget, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

* Processprog: fransk.

angående en begæring om fastsættelse af de sagsomkostninger, som sagsøgte skal erstatte en af sagsøgerne efter Rettens dom af 15.marts 2000, forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T-32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95,

Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 491,

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M. Jaeger, og dommerne R. García-Valdecasas, K. Lenaerts, P. Lindh, og J. Azizi,
justitssekretær: ekspeditionssekretær B. Pastor,

afsagt følgende

Kendelse

Faktiske omstændigheder og retsforhandlinger

1 Ved beslutning 94/815/EF af 30. november 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (sag IV/33.126 og 33.322 — Cement) (EFT L 343, s. 1, herefter »cementbeslutningen«) pålagde Kommissionen 42 virksomheder og

sammenslutninger af virksomheder, der var beskæftiget med produktion og salg af grå og hvid cement, bøder for overtrædelse af EF-traktatens artikel 85, stk. 1 (nu artikel 81, stk. 1, EF).

2 De overtrædelser, som det i cementbeslutningen blev lagt til grund, at Cedest SA, i hvis rettigheder Groupe Origny SA (herefter »sagsøgeren«) er succederet, var ansvarlig for, var følgende: deltagelse i en aftale om overholdelse af hjemmemarkedsprincippet og regulering af cementleverancerne fra det ene land til det andet fra den 14. januar 1983 (artikel 1), deltagelse i aftaler og samordnet praksis om regulering af cementleverancer fra Frankrig til Tyskland og fra Tyskland til Frankrig fra den 23. juni 1982 mindst til den 30. september 1989 [artikel 3, stk. 3, litra a)]. Cedest blev i cementbeslutningens artikel 9 pålagt en bøde på 2 522 000 ECU.

3 Ved stævning registreret på Rettens Justitskontor den 17. februar 1995 under sagsnummer T-38/95 anlagde sagsøgeren sag med påstand om annullation af cementbeslutningens artikel 1, artikel 3, stk. 3, litra a), og artikel 9, for så vidt disse bestemmelser berørte sagsøgeren.

4 Ved dom af 15.marts 2000 i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen (forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T-32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95, Sml. II, s. 491 (herefter »cementdommen«)) annullerede Retten i sag T-38/95, Groupe Origny mod Kommissionen, cementbeslutningens artikel 1, artikel 3, stk. 3, litra a), og artikel 9 i forhold til sagsøgeren og pålagde Kommissionen at betale sagsomkostningerne.

5 I skrivelse af 31. maj 2000 anmodede sagsøgeren Kommissionen om at godtgøre selskabet et samlet beløb på 1 469 281,64 franske francs (FRF) (223 990,54 EUR) for advokatsalærer fra begyndelsen af proceduren ved Kommissionen og indtil afsigelsen af cementdommen.

6 Ved skrivelse af 11. august 2000 afslog Kommissionen denne anmodning med den begrundelse, at advokatsalærerne vedrørende proceduren for Kommissionen ikke er udgifter, der kan kræves erstattet, at visse salærnotaer, sagsøgeren havde fremlagt, angik perioden efter retsmødet i sag T-38/95, at det ikke var angivet, hvilket arbejde der var udført, og hvor mange timers arbejde de angik, og at sagsøgeren ikke var blandt de vigtigste af de implicerede virksomheder, hvorfor omfanget af indlæggene til Retten havde kunnet begrænses. Endvidere fremsatte Kommissionen et modforslag om betaling af 300 000 FRF (45 734,70 EUR) for udgifterne og 112 230 luxembourgske francs (LUF) (2 782,11 EUR) for udgifter til valgt adresse i Luxembourg.

7 Da sagsøgeren ikke kunne acceptere Kommissionens argumentation og forslag, indgav selskabet ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 1. august 2001 begæring om fastsættelse af sagsomkostningerne.

8 Ved processkrift indleveret til Rettens Justitskontor den 5. oktober 2001 har Kommissionen fremsat bemærkninger til begæringen.

Parternes påstande

9 Sagsøgeren har nedlagt påstand om, at de udgifter, Kommissionen skal betale, fastsættes til 1 469 281,64 FRF (223 990,54 EUR).

10 Kommissionen har nedlagt påstand om, at udgifterne, der kan kræves erstattet, herunder udgifterne til nærværende sag, fastsættes til 600 000 FRF (91 469,41 EUR).

Parternes argumenter

11 Sagsøgeren har fremført fire argumenter til støtte for sin påstand. Med det første argument gøres det gældende, at udgifterne i forbindelse med proceduren ved Kommissionen og vedrørende perioden efter retsmødet ved Retten i sag T-38/95 er udgifter, der kan kræves erstattet. Det andet, tredje og fjerde argument skal understøtte den økonomiske betydning, sagen havde for sagsøgeren, sagens interesse og de med sagen forbundne vanskeligheder i fællesskabsretlig henseende samt arbejdsbyrden for sagsøgerens advokater.

12 Sagsøgeren har for det første med hensyn til udgifterne til proceduren ved Kommissionen gjort gældende, at disse skal anses for at være »nødvendige udgifter, som [...] [er] afholdt med henblik på sagens behandling« i Rettens procesreglements artikel 91's forstand. Sagsøgeren har anført, at i henhold til Rettens faste praksis skal »sagens behandling« i ovennævnte bestemmelse forstås som retsforhandlingerne, og gjort gældende, at meddelelsen af klagepunkter i sager som den foreliggende udgør afslutningen på den administrative procedure med undersøgelse og indledningen på et søgsmål, idet den skal føre til, at der konstateres at foreligge en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF eller artikel 82 EF og idømmelse af en bøde.

13 Dette er efter sagsøgerens opfattelse forklaringen på, at der under proceduren for Kommissionen skal indrømmes ret til forsvar, hvilket bl.a. omfatter aktindsigt i sagsakter, som Kommissionen har nævnt til støtte for sine klagepunkter, og

kontradiktionsprincippet om, at den pågældende virksomhed skal have lov til at indgive skriftlige og mundtlige bemærkninger til klagepunkterne. Udpegelse af en høringskonsulent, der skal sikre upartiskhed i proceduren, og den omstændighed, at parternes advokater sædvanligvis er til stede, understøtter, at proceduren har karakter af et tvistemål.

14 Endvidere var ydelserne i forbindelse med sagsøgerens forsvar i det væsentlige blevet præsteret under proceduren for Kommissionen. Grundlaget for retssagen var samtlige argumenter, sagsakter og indlæg, der var blevet drøftet og udvekslet under proceduren for Kommissionen.

15 I den foreliggende sag var klagepunkterne blevet meddelt den 25. november 1991, hvorfor sagsøgeren er berettiget til at kræve betaling af de i sagen afholdte udgifter fra denne dato, navnlig da Retten havde fastslået, at klagepunkterne over for sagsøgeren var grundløse.

16 For så vidt angår udgifterne afholdt efter retsmødet i sag T-38/95 har sagsøgeren påpeget, at selskabet måtte gennemgå de forskellige mundtlige indlæg under retsmøderne, der blev afholdt ved Retten mellem den 16. september og den 21. oktober 1998 i de andre sager, der blev afgjort ved cementdommen (herefter »cementsagerne«), samt undersøge de situationer, der kunne tænkes at opstå, hvis cementbeslutningen blev opretholdt eller annulleret.

17 For det andet har sagsøgeren påpeget, at sagen var af stor økonomisk betydning på grund af størrelsen af den bøde, sagsøgeren var blevet pålagt i cementbeslutningen. Under annullationssøgsmålet var det derfor berettiget at bringe alle nødvendige midler til sagsøgerens forsvar i anvendelse.

18 For det tredje har sagsøgeren anført, at når sagen var vanskelig ud fra et fællesskabsretligt synspunkt, skyldes det navnlig de særlige spørgsmål om retten til kontradiktion og betingelserne for at drage en virksomhed til ansvar for en overtrædelse på grund af virksomhedens tilhørsforhold til en national sammenslutning, der selv var medlem af en europæisk sammenslutning. For så vidt angår kontradiktionsretten blev rækkevidden af princippet om aktindsigt i Kommissionens sagsakter klarlagt, og sagsøgeren blev netop frikendt på grundlag af dokumenter, selskabet ikke havde haft aktindsigt i under proceduren for Kommissionen. Sagsøgeren har endvidere anført, at selskabet med hensyn til substansen havde måttet udvikle en detaljeret argumentation imod Kommissionens opfattelse af, at den praksis, der var blevet fulgt på det franske og tyske cementmarked, havde udgjort en foranstaltning til gennemførelse af en mere omfattende aftale, der var blevet indgået i den europæiske sammenslutning Cembureau, som Cedest måtte anses for part i på grund af selskabets tilknytning til sammenslutningen af franske cementproducenter.

19 Sagsøgeren har tillige anført, at selskabet i sine skriftlige indlæg for Retten måtte fremlægge og gennemgå de strukturelle særegenheder ved cementindustrien for at drage de relevante konsekvenser for konkurrencen.

20 For det fjerde har sagsøgeren påpeget, at selskabet ligesom de øvrige parter måtte gennemgå titusindevis af sider indeholdende bebyrdende og diskulperende oplysninger i sagen, og at det måtte besvare de samme klagepunkter som de andre parter på grund af Kommissionens opfattelse af, at de forskellige virksomheder og sammenslutninger havde deltaget i et uhyre omfattende europæisk kartel. Sagsøgeren havde endvidere måttet forsvare sig mod det særlige klagepunkt vedrørende den påståede fransk-tyske aftale. Endvidere havde selskabet under sagen for Retten ud over en stævning og en replik måttet udarbejde en række indlæg som følge af visse foranstaltninger, Retten traf for at tvinge Kommissionen til at indrømme aktindsigt i dens administrative sagsakter.

21 Sagsøgeren har anført, at selskabet var repræsenteret af to advokater i sagen, og har under hensyn til advokaternes timesats og antallet af timer og arten af det arbejde, de er medgået til, opgjort de udgifter, Kommissionen skal betale, til 1 469 281,64 FRF (223 990,54 EUR).

22 Med hensyn til disse argumenter har Kommissionen for det første gjort gældende, at der ikke på grundlag af sagsøgerens opfattelse af begrebet udgifter i forbindelse med retsforhandlingerne kan foretages en fravigelse af Domstolens og Rettens faste praksis for, at udgifter, der kan kræves erstattet, i Rettens procesreglements artikel 91's forstand kun omfatter udgifter til sagen for Retten og ikke udgifterne til den administrative procedure.

23 For så vidt angår udgifterne for perioden efter retsmødet i sag T-38/95 har Kommissionen anført, at sådanne udgifter ifølge retspraksis ikke kan anses for at være nødvendige udgifter, der er afholdt med henblik på sagens behandling (Domstolens kendelse af 16.12.1999, sag C-137/92 P-DEP, Hüls mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser). Kommissionen har endvidere anført, at sagsøgeren ikke har godtgjort nødvendigheden af disse udgifter.

24 For det andet har Kommissionen ikke bestridt, at sagsøgeren blev pålagt en stor bøde ved cementbeslutningen. Bødens størrelse skal imidlertid ses relativt dels i forhold til, at den udgjorde ca. 2,8% af sagsøgerens omsætning, dels i forhold til det samlede bødebeløb, der blev pålagt ved cementbeslutningen (ca. 250 000 000 EUR). Hvis dette beløb sammenholdes med den bøde, sagsøgeren blev pålagt, fremgår det, at sagsøgeren spillede en marginal rolle i det kartel, cementbeslutningen og sagen vedrørte.

25 For det tredje har Kommissionen gjort gældende, at der i sag T-38/95 ikke er fremkommet nye og væsentlige retsspørgsmål. For så vidt angår aktindsigt har Retten anvendt de principper, der er blevet udviklet i tidligere retspraksis. Med hensyn til spørgsmålet om sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen var dette blevet rejst under lignende omstændigheder som i de andre kartelsager.

26 For det fjerde har Kommissionen ikke bestridt, at de foranstaltninger, Retten traf med henblik på sagens tilrettelæggelse, hvorved den indrømmede bl.a. sagsøgeren fuld aktindsigt i de administrative sagsakter, medførte mere arbejde. Den er dog af den opfattelse, at det arbejde, sagsøgerens advokater udførte, synes ikke helt at stå i et rimeligt forhold til, hvor vanskelig, kompliceret og omfangsrig sagen var.

27 Kommissionen har ikke bestridt, at sagen krævede bistand fra to advokater. Den har ikke fremsat bemærkninger til den timesats, de har anvendt i den foreliggende sag.

Rettens bemærkninger

28 I henhold til procesreglementets artikel 91, litra b), kan »nødvendige udgifter, som parterne har afholdt med henblik på sagens behandling, især rejse- og opholdsudgifter og vederlag til befuldmægtigede, rådgivere eller advokater«, kræves erstattet. Det fremgår af denne bestemmelse, at de udgifter, der kan kræves erstattet, både er begrænset til de udgifter, der er afholdt med henblik på sagens behandling ved Retten, og til udgifter, som var nødvendige i denne forbindelse (jf. analogt Domstolens kendelse af 9.11.1995, sag C-89/85 DEP, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 14, Rettens kendelse af 15.7.1998, sag T-115/94 DEP, Opel Austria mod Rådet, Sml. II, s. 2739, præmis 26, og af 19.9.2001, sag T-64/99 DEP, UK Coal mod Kommissionen, Sml. II, s. 2547, præmis 25).

29 Selv om der generelt udføres et omfattende juridisk arbejde under proceduren inden retssagen, bemærkes det, at »sagens behandling« i procesreglementets

artikel 91 kun betyder sagens behandling ved Retten og ikke omfatter den forudgående procedure. Dette følger især af procesreglementets artikel 90, hvori der tales om »sagens behandling ved Retten« (jf. analogt hermed Domstolens kendelse af 21.10.1970, sag 75/69, Hake mod Kommissionen, org.ref.: Rec. s. 901, på s. 902, og af 30.11.1994, sag C-294/90 DEP, British Aerospace mod Kommissionen, Sml. I, s. 5423, præmis 10-12, samt ovennævnte cementdom, præmis 5134).

30 Sagsøgerens påstand kan derfor ikke tages til følge, for så vidt som den angår Kommissionens betaling af udgifter til proceduren ved Kommissionen.

31 Ligeledes kan sagsøgeren ikke få medhold i kravet om, at Kommissionen erstatter udgifter vedrørende perioden efter den mundtlige forhandling i sag T-38/95. Det bemærkes, at cementsagerne ikke blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling, og at der ikke fremkom noget processkrift efter den 16. september 1998, hvor retsmødet blev holdt i sag T-38/95. Under disse omstændigheder fremgår det ikke, at sagsøgerens udgifter efter denne dato var direkte forbundet med sagsøgerens forsvar for Retten, og de kunne derfor ikke anses for at være nødvendige udgifter til sagens behandling i procesreglementets artikel 91's forstand (jf. hertil Domstolens kendelse i sagen Hüls mod Kommissionen, præmis 19, og Rettens kendelse af 27.11.2000, sag T-78/99 DEP, Elder mod Kommissionen, Sml. II, s. 3717, præmis 17).

32 Med hensyn til udgifterne til sagen for Retten bemærkes det, at ifølge fast retspraksis er Fællesskabets retsinstanser ikke kompetente til at fastsætte de beløb, som parterne skal udrede i salærer til deres egne advokater, hvorimod de kan fastsætte den del af disse beløb, der kan søges godtgjort hos den part, som idømmes sagens omkostninger. Når Retten tager stilling til en begæring om

fastsættelse af sagsomkostninger, skal den derfor ikke tage hensyn til en national tarif for advokaters salærer eller til en eventuel aftale herom mellem den pågældende part og dennes befuldmægtigede eller advokater (jf. Rettens kendelse af 8.11.1996, sag T-120/89 DEP, Stahlwerke Peine-Salzgitter mod Kommissionen, Sml. II, s. 1547, præmis 27, i sagen Opel Austria mod Rådet, præmis 27, og i sagen UK Coal mod Kommissionen, præmis 26).

33 Der er ligeledes fast retspraksis for, at Retten, da der ikke findes fællesskabsbestemmelser om fastsættelse af salærer, er frit stillet ved sin vurdering af de foreliggende oplysninger, idet den dog skal tage hensyn til sagens genstand og karakter, dens betydning i fællesskabsretlig henseende og de med sagen forbundne vanskeligheder, såvel som til den arbejdsbyrde, som de pågældende befuldmægtigede eller advokater har haft i forbindelse med retsforhandlingerne, samt til parternes økonomiske interesse i sagen (jf. Domstolens kendelse af 26.11.1985, sag 318/82, Leeuwarder Papierwarenfabriek mod Kommissionen, Sml. s. 3727, præmis 2 og 3, Rettens kendelse af 8.3.1995, sag T-2/93 DEP, Air France mod Kommissionen, Sml. II. s. 533, præmis 16, og kendelserne i sagen Opel Austria mod Rådet, præmis 28, og i sagen UK Coal mod Kommissionen, præmis 27).

34 Det er på grundlag af disse kriterier, at det skal bedømmes, med hvilket beløb udgifterne kan kræves godtgjort i den foreliggende sag.

35 For så vidt angår de med sagen forbundne vanskeligheder og dens betydning i fællesskabsretlig henseende fremgår det, at sagen var relativt kompliceret og bl.a. med hensyn til retten til kontradiktion angik et spørgsmål om aktindsigt i Kommissionens sagsakter. Dette spørgsmål var ganske vist ikke nyt, men det havde i cementsagerne og navnlig i den foreliggende sag visse særlige facetter, som var anledningen til, at Retten foretog nogle væsentlige præciseringer af rækkevidden af princippet om aktindsigt i sagsakterne under en procedure i henhold til artikel 81 EF.

36 I substansen gav sagen bl.a. anledning til det nye retlige spørgsmål, om en virksomhed kan anses for at være part i en aftale i strid med artikel 81, stk. 1, EF, fordi den dels er medlem af en national sammenslutning, der selv er medlem af den europæiske sammenslutning, hvori aftalen er blevet indgået, dels har deltaget i en særlig foranstaltning til gennemførelse af aftalen.

37 Sagens art berettigede derfor både de høje salærer og at sagsøgeren var repræsenteret af to advokater (jf. hertil kendelserne i sagen Stahlwerke Peine-Salzgitter mod Kommissionen, præmis 30, og i sagen Opel Austria mod Rådet, præmis 29).

38 For så vidt angår arbejdsbyrden forbundet med retsforhandlingerne ved Retten konstateres det, at sagsøgeren ud over stævningen og replikken indgav to indlæg, efter at Retten havde pålagt Kommissionen at indrømme de pågældende parter aktindsigt i dens sagsakter.

39 Selv om denne omstændighed øgede arbejdsbyrden for sagsøgerens advokater, og selv om sagen gav anledning til komplicerede retsspørgsmål (jf. ovenfor, præmis 34 og 35), var sagsøgeren dog blandt de adressater for cementbeslutningen, som blev draget til ansvar for et begrænset antal overtrædelser, hvilket begrænsede omfanget af indlæg, sagsøgeren indgav til Retten.

40 Med hensyn til sagsøgerens økonomiske interesser i sagen må det konstateres, at sagsøgeren blev pålagt en stor bøde ved cementbeslutningen (jf. ovenfor, præmis 2).

41 På denne baggrund må alle de behørigt dokumenterede udgifter, som sagsøgeren har afholdt med henblik på sagens behandling ved Retten i sag T-38/95, derfor anses for udgifter, der kan kræves erstattet i procesreglementets artikel 91's forstand.

42 Af de oplysninger, sagsøgeren har fremlagt i bilaget til sin begæring, fremgår det — som Kommissionen har påpeget i sine indlæg — at de udgifter, sagsøgeren afholdt mellem den 1. december 1994, dagen efter vedtagelsen af cementbeslutningen, og udgangen af september 1998, hvor retsmødet fandt sted i sag T-38/95, beløber sig til ca. 760 000 FRF (115 861,25 EUR). Herfra skal dog trækkes ca. 60 000 FRF (9 146,94 EUR), der er nævnt i den skrivelse, sagsøgerens advokater tilsendte sagsøgeren den 29. juni 1998, der ikke vedrører en nota for salær og udgifter, men en anmodning om et forskud på salærer.

43 På det foreliggende grundlag vil de salærer og udgifter, sagsøgeren kan kræve erstattet, derfor retteligt kunne fastsættes til 106 714,31 EUR (700 000 FRF).

44 Da Retten ved fastsættelsen af de udgifter, der kan kræves erstattet, har taget hensyn til alle sagens omstændigheder indtil dens afgørelse, er der ikke anledning til at træffe særskilt afgørelse om de udgifter, parterne har afholdt med henblik på nærværende sag om fastsættelse af sagsomkostninger (Rettens kendelse af 5.7.1993, sag T-84/91 DEP, Meskens mod Parlamentet, Sml. II, s. 757, præmis 16, i sagen Opel Austria mod Rådet, præmis 33, og i sagen UK Coal mod Kommissionen, præmis 33).

Af disse grunde

bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling)

De udgifter, sagsøgeren kan kræve erstattet i sag T-38/95, fastsættes til 106 714,31 EUR (700 000 FRF).

Således bestemt i Luxembourg den 24. januar 2002.

H. Jung

Justitssekretær

M. Jaeger

Afdelingsformand